

DE ACHTERGROND

van een radicale onderwijsvernieuwing VII

Het gezin model voor het gemeenschapsleven.

Heeft Kees Boeke bij de wijze van samenwerking het oog op de cellen in een levend organisme, wat den geest, de sfeer betreft noemt hij als ideaal bij de ordening van het gemeenschapsleven: het goede gezin. „De hele menselijke samenleving zal pas een samenleving worden als de geest van een echte familiekring de gehele mensheid gaat doortrekken.

Om de gezinsfeer te bevorderen moet maar een beperkt aantal bij elkaar gevoegd worden en moeten onderzids niet alleen de sexen, maar ook alle leeftijden met elkaar de kindergemeenschap vormen.⁷³⁾ De kinderen moeten opgroeien niet alleen tot goede burgers van onze eigen volksgemeenschap, maar daarnaast ook tot leden van het grote gezin der mensheid". (Ref. Vernieuwde leiding.)

Sympathiek doet het aan, dat het gezin zoo hoog gewaardeerd wordt. Helaas worden de verhoudingen ook hier scheef getrokken. 't Ouderlijk gezag wordt in principe niet erkend. Dat gezin kan dus geen model zijn voor een nieuwe samenleving. Maar ook het echte gezin, met gezagsverhouding kan dat niet. Want gezin en familie zijn natuurlijke gemeenschappen. Het samenlevingsverband van het gezin is uniek. Naar zijn typische gaardheid biologisch gefundeerd in den band des bloeds en staande onder leiding van de morele liefde tusschen ouders en kinderen. Geen enkel samenlevingsverband is er mee te vergelijken. De typische gezagsstructuur, omgangsvorm, sfeer, taal van het gezin, kan in geen enkelen anderen levenskring worden overgenomen. Treffend komt dit bijv. uit in den omgangstoon van het gezin.

Daarvan zegt prof. Dooyeweerd: „Kinderen behoren hun ouders niet te tutoyeeren en wanneer de taal in het gezin de uiterlijke vormelijkheid heeft van den gewonen maatschappelijke omgang met vreemden, dan deugt de toon in het gezin niet.

Er behoort in het christelijk gezin een teederheid van toon te heerschen, die in geen enkel ander samenlevingsverband in die oereigenheid kan worden overgenomen, zonder dat men „uit den toon valt". Want ieder menscheijk samenlevingsverband heeft zijn eigen innerlijke structuur, zijn eigen normatieve levenswet, en juist in die veelvormigheid en onnavolgbaarheid ontplooit zich de rijkdom der tijdelijke menscheijke samenleving naar de daarvoor door God gestelde ordinarantiën".⁷⁴⁾

Het gezin kan dus niet als model dienen voor de samenleving in de schoolgemeenschap.

Kindergemeenschappen.

De typische nivelleering, die prof. Dooyeweerd doet zien als consequentie van zoowel het universalistisch als individualistisch schema in de moderne sociologie, komt ook aan het licht bij Kees Boeke's ideaal voor de toekomst: in plaats van de school moet komen één kindergemeenschap voor alle richtingen. Het kenmerk daarvan zal zijn „een diepe geest van saamhorigheid, van onderlinge dienstbereidheid en van toewijding aan de mensheid als geheel, waarvan zij zich een levende cel weet te zijn".⁷⁵⁾

Die komende kindergemeenschap zal de algemeene school zijn voor kinderen van allerlei richtingen, kerkelijke en niet-kerkelijke.

Want, zegt Kees Boeke: „Steeds meer wordt het gevoeld, dat in de school de kinderen van allerlei kring en overtuiging naast en met elkaar moesten opgroeien. Thans is bij het onderwijs de confessie primair, de algemene saamhorigheid secundair. Dit moest worden omgekeerd.

Binnen de algemene school behoort eerbied te zijn voor elke overtuiging en ieder moet er gerust op kunnen zijn, dat het geloof, dat hem heilig is en dat hij zijn kinderen tracht door te geven, in de algemene school geëerbiedigd wordt".⁷⁶⁾

Ook na de bevrijding in 1945 heet het:

„Mijns inziens moet het eenmaal normaal worden, dat alle kinderen van één volk, ja zelfs van verschillende volken samen opgroeien en opgevoed worden. Het godsdienstonderwijs zal natuurlijk gegeven worden; deze scheiding zal zeker lange tijd niet te voorkomen zijn, maar samenleven is reeds nu mogelijk". (Ref. Vern. Leiding.)

Eenheidsschool.

Het oude ideaal van 't Nut alzoo in een nieuw kleed gestoken. Maar, vragen we ons af, hoe is het mogelijk, dat na 80-jarigen strijd om de vrije school dit ideaal weer omhoog gestoken wordt?

Omdat o.i. dit ideaal, de eenheidsschool voor allen, bij Kees Boeke voortkomt uit zijn diepste religieuze overtuiging. Zijn uitgesproken monisme drijft hem er toe. Het is de monistische eenheidsdroom, die in

dit ideaal uitkomt. Vanuit dat monisme zegt hij, dat de saamhorigheid primair moet zijn en de confessie secundair.

Maar confessie en saamhorigheid zijn geen tegenstellingen. De saamhorigheid is zelf religieus bepaald en wortelt in de confessie. Ook bij Boeke, n.l. in de confessie van zijn monisme.

Kees Boeke komt op dit punt met zichzelf in tegenspraak. Want hij zegt, dat de kerkelijken de niet-kerkelijken „in hun overtuiging moeten eerbiedigen en het moeten billijken, dat de onderwijsinstelling als geheel generlei geloof belijdt of dogma's aanvaardt". Zeker, de onderwijsinstelling belijdt geen geloof, maar wel de man die er de leiding heeft. En van dogma's gesproken. Hoe kan men zoo iets neerschrijven. Want de zin, die er vlak op volgt bevat een dogma van de eerste grootte, zij het een monistisch dogma.

Want, luidt het verder:

„Aldus zal het mogelijk zijn, dat een werkelijke eenheid in de Kindergemeenschap groeit, een eenheid, die in het leven zelf wortelt".⁷⁷⁾

Daar staat het: „een e e n h e i d, die i n h e t l e v e n zelf wortelt".

Welnu, dat is een dogma, een fundamentele waarheid uit de geloofsbelijdenis van den monist Kees Boeke.

Wij denken hierbij aan de beginselen van de N.E.F., waar de Werkplaats bij aangesloten is.

Bij punt 3 heet het:

„Opvoeding moet het begrip ontwikkelen van de fundamentele eenheid der mensheid, afgezien van alle verschillen, en de weg banen naar een op deze basis georganiseerde wereld".

Die monistische gedachte eenheid moet alle verschillen overkoepelen. Daarin moeten ze alle smelten. Dat komt ook uit bij het volgende gezegde van Kees Boeke. Aan de mast van de „Prins Hendrik", het schip, waarmee de kinderen een vacantiereis maakten, „wapperde de Werkplaatsvaan, die alle spectrumskleuren heeft, en wit aan het eind, in overeenstemming met de kleuren, die wij steeds in deze volgorde toepassen. Deze vlag is een symbool: In allerlei kringen leeft een bepaalde kleur, of leven enkele kleuren als speciaal geliefd. Wij hebben ze alle en geloven dat ze eenmaal kunnen smelten tot het wit van de vrede".⁷⁸⁾

En ook: „..... „de kinderen zullen onbewust groeien in het besef van de eenheid aller dingen".⁷⁹⁾

Deze monistische eenheid is een product van het Schrift-afvallig denken, maar wortelt niet in de werkelijkheid, niet in 't leven zelf zooals Boeke meent.

De eenheid, die de Schrift leert, is: de religieuze worteleenheid van het gevallen menschengeslacht in Adam en van de herboren mensheid in Jezus Christus als den tweeden Adam. Dat is de eenheid, die in het leven zelf wortelt: in de ontzettende realiteit van den zondeval en in de geweldige realiteit van de verlossing in Jezus Christus.

Iedere andere eenheid der menschen is een fictie, waar het souverain gewaande denken van den modernen mensch zich mee koestert en er zijn kracht in zoekt. Want „als alle waarden om ons heen falen, zal de inwendige ervaring van de opperste eenheid ons stand doen houden". Aldus Boeke in 1936 te Utrecht op de Internationale Paedagogische Conferentie.

F. GROENENDIJK.

⁷⁶⁾ Vernieuwing, IIIe jg., bl. 34.

⁷⁷⁾ Kindergemeenschap, bl. 233.

⁷⁸⁾ Kindergemeenschap, bl. 254.

POLITIEKE EN SOCIALE LEVEN

Hoogstaande mannen

Het R.K. weekblad „De Nieuwe Eeuw" (d.d. 21 Febr.) geeft eenige frappante bijzonderheden omtrent het buiten-parlementair en zelfs buiten-nationaal wroeten van den heer Schermerhorn.

Het blad wijst op een proces voor de Amsterdamse Rechtbank, waarbij iemand terecht stond, die prof. Schermerhorn in een krantenartikel had beleedigd, door een vergelijking te trekken tusschen Mussert en Schermerhorn, naar aanleiding van het overleg tusschen professor Schermerhorn en den verrader Soekarno. De Officier was van meening, dat zulk schandelijk geschrijf, waarmede de reputatie van hoogstaande mannen wordt aangetast, een einde moet nemen.

„De Nieuwe Eeuw" vervolgt dan:

„Tot die hoogstaande mannen rekent hij natuurlijk niet Mussert, want die is nu eenmaal dood. Hij rekent daar uiteraard toe: de heeren Schermerhorn en Soekarno".

„Dat hoogstaan van Soekarno" wordt door het blad nader geïllustreerd, onder verwijzing naar hetgeen de Vertegenwoordiger van de Ned. Regeering in den

conflict; ik citeerde U verscheidende zinsneden eruit, die dit bewijzen. En door dit artikel te plaatsen, en..... nog wel als hoofdartikel, stelt „Trouw" zich partij in dit conflict.

Ik citeerde verder enkele uitingen, die krenkend zijn voor een deel der leden van de A.R.-kiesverenigingen. U negeert dit gedeelte van mijn schrijven geheel! Deze krenking accentuerend, schrijft U „voor het overige kan ik U mededelen, dat ik de verantwoordelijkheid voor het opnemen van dit artikel aanvaard".

Zo iets te schrijven komt neer op het forceren van de breuk in de A.R.-partij! U zit toch ook voor de A.R.-partij in de Tweede Kamer!

Ten slotte: „de ondertekening met één letter dient niet ter verdoezeling". Ik vraag U: heb ik U beschuldigd van verdoezeling? Ik wilde alleen maar zeker weten, wie „O" was.

Ter wille van het bewaren der eenheid heb ik U dit geschreven. Ik hoop van harte, dat U, eveneens met dat doel, mijn brief van 17 April j.l. alsnog zult willen overlezen; en dat U alsdan de moeite zult willen nemen, in Uw antwoord recht op mijn bemerkingen en grieven in te gaan.

Hoogachtend,
(w.g.) P. JASPERSE.

Het is m.i. overbodig commentaar op deze brieven te geven. Ze spreken voor zichzelf.

Alleen wil ik nog mededeelen, tot op heden, 21 Mei, geen antwoord van Dr. Bruins Slot ontvangen te hebben. Indien hij mij alsnog antwoordt, hoop ik het eveneens in „De Reformatie" te publiceren.

Uit mijn eersten brief blijkt, dat ik mij over deze zaak ook schriftelijk gewend heb tot de A. R. kiesvereniging te Leiden. Dit was geschied bij schrijven van 16 April j.l. Van deze kiesvereniging ontving ik antwoord, gedateerd 24 April:

Weledelzeergel. Heer,

Hiermede bericht ik U de ontvangst van Uw brief d.d. 16 April j.l.

In onze eerstvolgende bestuursvergadering zal deze brief besproken worden.

Hoogachtend,
(w.g.) C. KROMHOUT, Secretaris.

Mijn brief van 16 April j.l. eindigde echter:

„Hopende, dat dit schrijven zoo spoedig mogelijk op een ledenvergadering onzer kiesvereniging voorgelezen en behandeld worde, verblijf ik....."

Ik vroeg dus om behandeling op een l e d e n v e r g a d e r i n g; het artikel „Nieuwe Tweespalt" was nu eenmaal gepubliceerd in het weekblad „Trouw". Het positie-kiezen in het kerkelijk conflict, evenals de voor ons, vrijgemaakte Gereformeerden, krenkende opmerkingen, waren dus eveneens p u b l i e k gemaakt; iedereen, wie maar wilde, geloovige of ongelovige, kon het lezen. Daarom is de behandeling van mijn schrijven op een leden-vergadering m.i. eisch.

De secretaris schreef mij echter: Uw brief zal in onze eerstvolgende..... bestuursvergadering besproken worden.

Ik heb, eveneens tot op heden, niet gemerkt, dat deze bestuursvergadering gehouden is.

Leiden.

P. JASPERSE.

BATAKSCH Kerk

In een overzicht van den Regeeringsvoorzichtingsdienst te Batavia, dat tot opschrift draagt: INDONESISCHE PERS EN RADIO (REPUBLIKEINS), komt het navolgende uit Jogjakarta afkomstige Antara-telegram van 10 Mei voor:

„De protestantsche Hoeria Bataksche Christengemeente van Java en Sumatra zal van 15 Mei tot en met 17 Mei a.s. te Jogjakarta haar synode houden. In deze synode zullen besproken worden de organisatie van de Bataksche kerk, het dogma van den status van de Bataksche kerk t.o.v. de buitenlandse kerken. De besluiten van de a.s. synode zullen worden doorgezonden aan het Hoofdbestuur van de Hoeria Christen Bataksche kerk te Taroetoeng. De afgevaardigden van de Bataksche kerk van Jogjakarta naar deze synode zijn Ir Simandjoentak, Mr A. M. Tambunan of Mr Amir Sjarrifoeddin".

Tot zoover het telegram uit Jogjakarta. De vraag rijst waarom de Bataksche kerk, wier gemeenten in groote meerderheid in de Bataklanden op Sumatra gevestigd zijn en waarvan zich slechts een kleine gemeente in Jogjakarta bevindt, die ongeveer een jaar geleden werd gesticht en nog geen eigen predikant heeft, haar synode gaat houden in die laatste plaats. Opvallend is ook, dat als een van de waarschijnlijke afgevaardigden genoemd wordt Sjarrifoeddin, een van de aankokers van het incident op het station te Jogjakarta bij aankomst der Nederlandsche delegatie, toen o.a. een der secretarissen bewusteloos werd geslagen, een bijzonderheid, die alleen in een Maleische krant gestaan heeft.

Bovenstaand bericht ontvingen wij in dank van bevoegde zijde.

K. S.

CORRESPONDENTIE

Tot onzen spijt moeten wij mededeelen, dat van de nummers 35 (29 Mei) en 36 (5 Juni) van ons blad geen exemplaren meer voorradig zijn.

DE UITGEVERS.

⁷³⁾ Idem, bl. 58, 59.

⁷⁴⁾ Dooyeweerd, W/lsbeg. der Wetsidee III, bl. 231.

⁷⁵⁾ Vernieuwing, IIIe jg., bl. 35.

⁷⁶⁾ Vernieuwing, IIIe jg., bl. 34.

Veiligheidsraad over dat „handjevol lieden" van Djokja heeft gezegd.

Over den heer Schermerhorn vervolgt het blad:

Dat de heer Schermerhorn een hoogst fatsoenlijk man was en is, behoeft geen nader betoog. Over zijne Excellentie heeft het Kamerlid J. M. Peters gesproken in een rede: „waarom lid van de K.V.P.?" De heer Schermerhorn had gezegd, dat de K.V.P. zich op slechtouw liet nemen door de P. v. d. A., wat betreft de Indië-politiek. Daarop deed de heer Peters een boekje open over den heer Schermerhorn:

„Deze zelfde Schermerhorn is het echter geweest, die, aldus dhr Peters, bij het uitbreken van de positionele actie op eigen gelegenheid zich in verbinding heeft gesteld met minister Bevin en hem verzocht met Marshall een voorstel tot internationale interventie te doen.

Marshall heeft dit geweigerd. Maar toen na eenige dagen de voorsheid van de republiek genoegzaam was gebleken, stelde Washington plotseling aan Van Kleffens onder bedreiging van sancties den eisch: de positionele actie te stoppen. Voor deze en andere bedreigingen heeft de regering moeten zwichten" (Dagblad voor Noord-Limburg 16 Januari 1948).

De lezer ziet: hij dacht, dat de heer Beel minister-president was, maar in moeilijke omstandigheden knapt gelukkig de super-minister-president, de heer Schermerhorn, de zaakjes op.

Apropos: wat zou men er van gezegd hebben, als hij, kameraad De Groot in de Indische quaeatie een beroep had gedaan op kameraad Stalin, en de Moskoviet onder bedreiging stopzetting der positionele actie had geëischt? Een storm van verontwaardiging natuurlijk. Maar dat komt, omdat kameraad De Groot niet zoo fatsoenlijk is als de heer Schermerhorn.

Wat „De Nieuwe Eeuw" hier aan de kaak stelt, is zonder meer verbijsterend. Landverraad is zoo iets als heulen met den vijand van je land. Maar heulen met onbaatzuchtige vrienden als de Engelschen, zooals de heer Schermerhorn, volgens het Kamerlid Peters, doet, dat mag! Daarvoor worden hem nog de faciliteiten verleend om naar het buitenland te reizen. Op hetzelfde „niveau" ligt ook de opwekking, welke de E.V.C. aan buitenlandsche vakbonden deed uitgaan, om maatregelen te nemen, als Nederland opnieuw zou overgaan tot gewapend optreden in Indië. Dit kabinet neemt dit alles. Ja, zelfs kreeg Palar een visum om naar den Veiligheidsraad te reizen, om daar Nederland te belagen.

Ons land is nog nimmer zoo slecht geregeerd geweest als onder dit kabinet Beel!

Maar wat te zeggen van een oppositie, die dit alles toch ook wel zal weten, maar desondanks uit 's ministers hand eet? We herinneren ons interpellaties van den heer Colijn over het schandaal van Curaçao en over de munitie op „De Zeven Provinciën". Toen was er een Nederlander aan het woord! Geen wonder, dat de Minister-President tevreden is over de parlementaire oppositie en naar de buiten-parlementaire oppositie dreigend zwaait met de rechterlijke toga.

Gga.

GRONINGER Brieven

Amice frater.

Onder ons vrijgemaakten is in deze dagen inzonderheid de vraag omtrent samenwerking met leden der synodocratische kerken en dan uiteraard thans inzake den politieke strijd aan de orde.

Het congres van Amersfoort houdt onze menschen bezig en dat is een verblijdend teeken. Dat wij het niet steeds met elkander eens zijn behoeft niemand te verwonderen of te verontrusten. Het spreekt toch van zelf, dat, hetgeen in de kerk van Christus geschiedt, doorwerkt door heel het leven of men het wil of niet. Menschen, ook gereformeerde menschen, kunnen de kerk wel eens achteraf willen schuiven, maar dat gelukt niet. Dat laat de Koning der kerk voor Zijn kinderen niet toe.

De bedrivers der hiërarchische misdaden doen hun best om de gevolgen daarvan te voorkomen, door hun eigen daden te verdoezelen en hun uitspraken te verknoeien; en de misleiding, die gewaagd wordt is weersinwendig, voor een ieder, die nog op eenige eerlijkheid prijs stelt. Maar zoo komen de kinderen der kerk, die den weg der reformatie gehoorzaam willen volgen, nu hier en dan daar voor moeilijke beslissingen te staan. Het gaat hier niet om begrippen, om een discussie over de samenwerking, zoo in het algemeen, maar om heel concrete dingen, die menigmaal een zwaar offer vragen.

Dat hoort nu eenmaal bij het waarachtig Schriftuurlijk leven, maar wij zijn niet altijd even gehoorzaam en vertrouwend.

Het Amersfoortsche congres houdt ons nu bezig. Daar zijn er, die blij zijn met de conclusies, anderen die bezwaren hebben. Bericht is in de bladen, dat een bepaalde groep personen zich tot het Centraal comité van de A.R. partij heeft gericht met een adres, waarin zij de Amersfoortsche conclusies deels toestemmen, anderdeels trachten te verzwakken en voorts zeggen enkele niet te deelen. Ds Schelhaas is in zijn wonderlijken hartstocht veel verder gegaan en heeft een bro-

chure geschreven met den titel: De conclusies afge- wezen. Hij was dus ietwat te haastig, wat elk mensch kan overkomen.

En ds Bos heeft zelfs een redevoering willen houden voor een kiesvereniging, die de deur sloot voor een ernstig gesprek over de gerezen moeilijkheden. Hij en anderen zeggen steeds: blijf in de kiesvereniging, maar getuig.

Zoo bleef hij dan en sprak en getuigde..... tegen Amersfoort. En werd toen natuurlijk met genoeg beluisterd door diegenen, die de vuisten ballen, als daar iemand is, die het Amersfoortsche getuigenis hun wil doen verstaan.

Ik wil er niet veel van zeggen. Deze mannen doen zulks uit overtuiging en het zal een hard gelag voor hen zijn, dat de man der „Strijdende Kerk" de handen zegenend en biddend over hen uitstrekt, en dat zij veel dank moeten aanvaarden van diegenen, met wie zij toch waarlijk niet gelijkgezind zijn.

Alleen deze opmerking mogen zij mij ten goede houden. Zij hadden in Amersfoort moeten zijn, en met ons moeten meeworsten, om tot goede conclusies te komen in gehoorzaamheid aan de Schrift en belijdenis.

Maar als zij nu zeggen: zuik congres kan niet leiden tot een goed overlegd resultaat, de besprekingen zijn daartoe niet voldoende, dan is dit beweren toch niet houdbaar. Ik begrijp ook niet, hoe de heeren van het adres aan het Centraal comité der A.R. partij er eenig belang bij konden hebben, om het congres, naar welks conclusies zij af en toe instemmend verwijzen, te kleineeren.

Alle ding hier in deze wereld is gebrekkig. Zeker. Maar als een congres, goed voorbereid, waarvoor de referaten te voren rustig konden worden bestudeerd, drie dagen heeft voor een ernstig debat, waarin den tegenstanders geen twee minuten, maar soms zeer ruimen tijd werd toegemeten, zoodat onwaarheid wordt verteld als wordt geklaagd over die twee minuten, — alles is toch zeker nog niet geoorloofd tegen Amersfoort —, nu als hoogst onvoldoende wordt geteekend, hoe is het dan mogelijk dat ds Schelhaas alles behandelt in een brochure van vijftien bladzijden en ds Bos in een rede van anderhalf uur?

Al die bezwaren zijn natuurlijk onzin. Als de heeren, die nu met Amersfoort niet meegaan, wat hun recht is en voor hun verantwoordelijkheid blijft, eens een gelijk congres konden houden met gelijk resultaat, ik zou hen wel eens weer willen hooren.

Laten wij toch niet kinderachtig worden.

En redelijk blijven.

Wel, omtrent dat redelijke ontving ik een schrijven, dat ik hier wat nader wil bezien, op verzoek ook van den geachten schrijver. Het leidt ons toch midden in de gerezen kwesties.

Op het congres van Amersfoort werd in antwoord op de rede van Prof. Schilder gezegd: ik kan uw argumenten niet ontzenuwen — en het ging in dat argumenteeren om toetsing onzer keuze aan de Schrift en de belijdenis — ik heb er geen enkel argument tegen, maar mijn gevoel zegt mij, dat zij toch niet juist zijn.

Merkwaardig is, dat ik deze tegenwerping telkens weer ontmoet. Op een congres van gereformeerde studenten, waarin het ook ging om handhaving van den grondslag onzer acties, zei er een: ik hoor de argumenten voor afscheiding, kan er geen speld tusschen krijgen, maar ik wil ze toch niet. Mijn gevoel enz.

En weer op een andere vergadering: ik kan er niets tegen inbrengen, maar mijn gevoel zegt mij.....

Toen werd gezegd: is het misschien ook uw onwil? Het gevoel — buiten de kennis om — wordt zoo een geduchte macht. Nu mocht ik op den bondsdag van Rotterdam een korte toespraak houden en ik roerde dit wonderlijk geval even aan, en zei: als nu iemand een meisje tot vrouw begeert en hij zegt: mijn gevoel zegt mij dit, maar ik heb er voorts geen enkel argument voor, dan zou dit toch geen voldoende fundament zijn, om er mijn keuze op te bouwen.

Een broeder uit Rotterdam komt tegen dit voorbeeld op en zegt: ik gevoel de klem van dat argument niet. En dan houdt hij een redeneering, die wel plausibel lijkt.

Wij mogen, dus zegt hij, dat gevoel toch niet uitschakelen. Immers werd in de dagen der vrijmaking meermalen gezegd: velen vielden wel, dat de heersche scholastieke leer schriftuurlijk was, doch ze hadden niet de macht om de logische redeneeringen, die sloten als een bus, te weerleggen. Ze „roken" de ketterij er in.

En dat werd dan terecht gezegd. Want de waarheid is niet altoos door ons gebrekkige menschen te rijmen met de logica.

En nu geef ik, zoo gaat hij voort, aanstonds toe, dat wij zulk gevoel nader moeten verifieeren met de Schrift, want er kan in onze redeneering — hier redeneert het gevoel dus wel weer — een ongeoorloofde gedachtensprong zijn, maar het is toch gevaarlijk, om dit gevoel geen plaats te gunnen en te eischen, dat iemand, die niet tegen bepaalde argumenten op kan, zich zonder meer gevangen geeft. Dat gaat den kant van het intellectualisme uit, die gevaarlijke „vos". Men kan er eenvoudige zielen mee onder den duim houden en hun bezwaren verwaarlozen. Immers, ze kunnen hun bezwaren niet eens behoorlijk argumenteeren. De schrijver had deze woorden gehoord uit den mond van een herder en leeraar.

Als er dus iemand komt en zegt: ik gevoel, dat zij ongelijk hebt in genoemde gevallen, dan mag u niet

direct antwoorden: is het misschien ook uw onwil. Wij halen dan een nieuwe overheersching binnen onze erve. Niet ieder heeft de gave, al staat hij ook in het volle ambt der geloovigen, intellectueel en correct zijn gedachten te omschrijven.

De geachte schrijver vraagt dan: zeg U daarom trent eens iets in uw brieven.

Ik wil dat gaarne doen en beginnen met de opmerking, dat ik, zoo in het algemeen, gaarne met zijn waarschuwing instem.

Alleen — mijn ervaring is, dat ik dit beroep op het gevoel juist niet van gewone eenvoudige menschen vernam, maar van diegenen, die wij wel eens intellectueelen noemen. Mannen van geleerdheid en hooge positie.

Wij moeten dus wel onderscheiden, welke vragen hier aan de orde worden gesteld.

Het zijn er twee: de eerste zet het gevoel tegenover of naast het verstand; de andere doet zulks inzake de logica.

Wat nu de eerstgenoemde vraag betreft, mag ik er wel op wijzen, dat over de verhouding van gevoel en verstand, inwendige waarneming en rede, de wijsgeeren de eeuwen door steeds gestreden hebben.

Het was steeds een hoofdvraag in het gedurig debat.

De negentiende eeuw heeft, als kind der Renaissance de voornamste rede, het verstand, ook wel het „gezond verstand" op den troon verheven.

In de onze is die rede van haar troon gehaald en men zette er het gevoel, de intuïtie, het leven, de existentie, het nut, de waarden op.

Bekend is, dat in de vorige eeuw de hoogmoedige rede de religie verwerpt en dat toen Schleiermacher de religie heeft willen redden, door haar een plaats te geven in het gevoel, het gevoel van volkomen afhankelijkheid.

De rede, de strenge logica met haar ijzeren wetten, mocht dan allerwege gelijk hebben, het gevoel kwam er tegen in opstand, althans wat dan de godsdienstigheid betrof, het religieus gevoel. Hij ook geloofde de stellingen der rede, maar de godsdienst lag dan op een heel ander gebied.

Tegenwoordig wil men daar ook wel weer wat van weten.

De mystiek neemt allerwege weer een voornamste plaats in. Zij is ook het gevaarlijkste wapen in de hand des boozen.

Nu is er hier een grappig geval.

Een echte rationalist, Comte, zei eens, dat het gevoel, de inwendige waarneming, nimmer grond kon bieden voor eenige juiste bewering. De gevoelsmensch, dus zegt hij, verklaart: onthoudt u van allen verstandelijken arbeid, zelfs als hij bezig zijt met de meest eenvoudige berekening, want anders komt er van die innerlijke waarneming niets terecht.

Maar, zoo gaat Comte voort, als gij met behulp van alle mogelijke voorzorgsmaatregelen uw verstand in volledigen slaap hebt gebracht, dan moet gij u toch bezig houden met waarnemingen en werkingen in uw geest, werkingen, die er niet zijn. Dat is toch onzin.

Het nageslacht zal dat alles nog eens belachelijk maken op het tooneel. Nu is daarvan niet veel gekomen, want Comte had het ook radicaal mis. Maar het zou toch wel erg zijn, als wij gereformeerden dezen twist tusschen verstand en gevoel niet op het tooneel gingen opvoeren — wij haalden dat ook al binnen — maar in het werkelijke leven.

En dat terwijl de wetenschap van onzen tijd tot het inzicht is gekomen, dat een scheiding van gevoel en verstand niet opgaat, omdat de mensch overal, waar hij zich bevindt en kiezen moet, geheel aanwezig is, met zijn verstand en zijn gevoel en met zijn wil en met zijn belangen. Ons spreken en beslissen, zeggen zij, is nimmer geheel theoretisch, het is altijd min of meer emotioneel geladen.

Vandaar ook, zegt men dan, dat de menschen vaak zoo langs elkander heen redeneeren en veel twistgesprek volkomen nutteloos is. Men verstaat elkander niet, ook al gebruikt men dezelfde taal en dezelfde woorden. Want zij, die met elkander spreken, verzuimen van te voren de ware, gelijke betekenis van hun woorden vast te stellen.

Daar is zelfs sprake van een nieuwe wetenschap, die zal zorgen, dat elk woord een vast, betrouwbaar teeken wordt, dat wijst naar eenzelfde bepaalde zaak. Elk woord een zuiver teeken. Heel geleerd heet dat, geloof ik, de wetenschap der significata.

Maar daartegen wordt ook weer opgemerkt, dat er dan ook al weer alleen van een theoretisch inzicht gehandeld wordt, en niet van den geheelen mensch.

Ik moet hier nu wel afbreken, want mijn plaatsje is reeds meer dan vol. Dus tot de volgende week, zoo de Heere dat wil.

Met hartelijke groeten en helibede uw toegenegen MARNIX.

RECTIFICATIE

In het laatste nummer komt in het artikel „Profesor Greijdanus en het Gereformeerde Kerkrecht" een enkele onjuistheid voor. De attente lezer zal zelf pagina drie, eerste kolom, vierde alinea, het laatste woord reeds gelezen hebben als Fries; in tweede kolom, vijfde alinea, is een regel verkeerd omgewisseld. Men dient daar aldus te lezen:

Hij vraagt: *W i e n s i s d e K e r k*? En het antwoord luidt: *D e s H e e r e n*.

Boe

Wil n en lect de boek genoem houden, een sle boek m schappe een rom en daar verhaal en de n de schri te moo

De b delijk, k tenissen kent on vloeker, denaar, die de r ontwikk verwerf zen wo en tens om daa De afgo beloond genis te ten, zoo je wel l komt o

Goed eenigsz slechte, eindelijk ter, tot

In de dat verl dienstig in Herv dikant mee ten

Het g nig of a an de e eerst be streed,

het ver plechtig te gaan koorlijk

dat ons sche mi Foka

Haar ve max en fijnproe

Zeer zen en n Gron.

De vluch

Ds H In " publice Kerk o onze d

De v kerken de sch

Pardo we e r a hoe den mensche

Voort

Het 31 ged a. G

bjeen: plaats b. G

c. On ponden

geren, vijf vra tig uuz

bij deze woord mum t

d. H geven lichting

len. e. Be tuele t